

բուն մէջ անոնց՝ որոնք մոլեգնորէն փողեցին երէկ ազատութեան ծնունդը: Եւ զգացնել Եւրոպայի՝ թէ Թուրքիա մէկ օրէն միւսը չէր կրնար եւրոպականանալ:

Գրութեանն մէջ Աստուծոյ տաք սիրտ մը կը սնուցանէ հայութեան հանդէպ: Անկողմակալ կ'ուզէ ըլլալ և երևալ. և այդ հոգին իսկ իւր մէջ կը ստեղծէ նահատակ հայութեան պաշտպանը: Վերջապէս հայ սիրտ մ'ունի:

Թ. ՕՏ.

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍԻ ԵՆՆԱԿԱՆ

Թարգմ. Հ. Ա. Ղազկիկան

Մեծանուն Վիրգիլիոսի Ենէականին անդրանիկ աշխարհաբար տաղաչափեալ թարգմանութիւնը որ վերջերս հրապարակ հանեց Հ. Ա. Ղազկիկան, առ հասարակ բոլոր ազգային թերթերը նպատաւոր խօսեցան հանդէպ թարգմանչին, որ «Նոր Մատենագիտութեան» հետ կու տար զայն հայ գրասէր հասարակութեան:

Այդ գնահատութիւնը իր արդիւնքը պիտի ունենայ, այն է՝ Մեծ. թարգմանիչը ամրապնդ պիտի հաստատուի իր սիրած տաղաչափութեան, ձեւին, ոճին, ընտրութեան վրայ, և այդպէս նա իբրև տիրող մը այն ասպարէզին՝ որ ընտրած և իւրացուցած է, պիտի տայ հայ գրական գրադարանին՝ շարքը դասական գլուխ գործոցներու:

Երբ «Բազմավէպ»-ի մէջ Ենէականի աշխարհաբար թարգմանութիւնը երեցաւ 1908ի «Անահիտի», թիւ 1-4ին մէջ՝ Պ. Ա. Չօպանեան որ կարծեմ ինքն եղաւ առաջին անգամ հրճուանքով դիտեց աւուրեալագոյն թարգմանչի մը երևումը. «Հ. Ղազկիկան իր թարգմանութեանց լեզուին, ոճին, տաղաչափութեան մէջ ինքզինքը կը յայտնէ իրական արուեստագէտ. ասիկա բարեբաղդութիւն մ'է մեզի համար, որովհետև շնորհիւ այս հանգամանքներուն՝ մենք պիտի ունենանք գլխաւոր

դասական հրաշակերտներուն աշխարհաբար տաղաչափեալ գեղեցիկ թարգմանութիւնը՝ նուրբ արուեստագէտի մը ձեռքով յօրինուած»:

«Ճաշակը որով Հ. Ղազկիկան իր հայերէնին մէջ՝ կ'ընտրէ բառերը, զանոնք կը դասաւորէ և կը հիւսէ իր տողերը, եղանակը որով կ'ըմբռնէ ոտանաւորին յատուկ հրապոյրը և տաղաչափուած լեզուին թեթև երաժշտութիւնը, այն կերպը որով մեր աշխարհաբարին բոլոր ուրոյն գեղեցկութիւններն և շնորհները նկատած, իւրացուցած է և գիտէ տեղին կրթարկել, ամէն գովեստէ վեր են»:

Պ. Չօպանեանի գնահատութիւնը ամբողջացուցին ծանօթ գրագէտ քննադատներ, երբ ամբողջական գործը հրապարակ ելաւ վերջերս. անշուշտ հաճոյքով պիտի ուզեն լսել անոնցմէ մի քանին:

ՍԻՐԻԵԻ Երբայր,

Անհուն հրճուանքը ընդունեցայ Ձեր նուէրը, «Ենէական»ը, զոր՝ իբր գրական եղբայրական սիրոյ, պիտի կարգամ ամբողջովին, որչափ թէ ներէ ժամանակս: Արդէն 13-14 էջեր, զորոնք կարգացի, շատ հաճելի երեւցուցին ինծի Ձեր մատանց երկը: Եւ ինչպէս չերեւայ հաճելի, երբ ոտանաւորի ձեւ մը ընտրած էք, զոր՝ ինչ մեղքս պահեմ, տասնասպատիկ աւելի կը նախընտրեմ քան հին «հայկական չափ» անուանուածը: Վասն զի այն չափին շատ քիչեր խելամուտ են, և գրողն ու կարգացողը միշտ կարծեաց տարբերութիւններ ունեցած են... Երկորդ՝ մեր գրողներէն՝ մանաւանդ նոր գրողներէն շատերը Ձեր ընտրած չափին հետեւած են, և մանաւանդ՝ ինչպէս անծին փորձով ալ պիտի վկայէք՝ միտասնոտեանը շատ յարմարութիւններ ունի՝ նկատողութեան առնելով հայերէն բառերու բազմայանք նկարագիրը, ամենէն դժուարին կտորներն իսկ յոտանաւորի վերածելու:

Յանկեղծ սրտէ կը շնորհաւորեմ Ձեր քանանտեղծիկ գրչին յաջողութիւնը. և կը մաղթեմ նորանոր երկեր, որոնք մեր արդի

լեզուին մէջ գտնէ պակասը ընուն հին հայերէնի բանաստեղծական գրութեան չընդունուած լեզուական հարցերը ինքի Ձեր այն հաստատուն կանոնն որով հաստատութիւն կուտայ Մխիթարեան Հարց հաստատած կանոններու Գիտէք որ «Մխիթարեան Հարց գրականութիւնը» անբաւական համարող գրական գաճաճներ — և այս օրերս շատ ունինք հրապարակի վրայ այս ապրանքէն — ոտանաւոր գրելու ալ հլած են՝ բայց ոտնհար ըլլալով հայերէնի ոգոյն, երբ հատածներու շեշտի վրայ խոչընդոտի մը կը բախին, դիւրութեամբ ցատկել կը ճգնին՝ առանց հոգ ընելու, որ տարիներով հաստատուած շեշտի օրէնք մըն ալ կը տապալեն ասով: Այս գրական գաճաճները՝ « տեսած եմ, առած է՝ » ի պէս հատուածներով կը խտացնեն իրենց գրութիւնները: Ամէնքը չեմ կրնար մեղադրել, բնական է. բայց « ոտանաւորի արուեստին մէջն ալ ապստամբներ ունինք հայերէն լեզուի դէմ »: Նոյնպէս ուրիշ յատկութեամբ մըն ալ հաճելի են Ձեր ոտանաւորները: Հայերէն լեզուի ու բանականին քաջամուտ՝ ուզած ատեն բաներուն կարճն ու երկարը շատ դիւրութեամբ կը փոխանակէք իրարու հետ, որով նեղ չէք մտնել — երկար շեշտ մը զետեղելով բառին վրայ՝ եռափանկն քառափանկ ընել, և քառափանկն հնգափանկ: Այո՛ կ'ընդունիմ licenza poetica—ն, բայց միշտ ի յետին կարծողութեան հոն ապահանջելու պայմանաւ: Մեր լաւագոյն նորերգակներէն Սղ. փանոսեանն ու Սիա. մանտոնն ալ այս կէտիս մէջ շատ զգուշաւոր են և հետեւելի:

Կը յուսամ որ Ձեր երկը պիտի կարգացուի հաճութեամբ հասարակութենէն, որ դժբախտաբար հին հայերէն « Ենէականէն » պարագաներու բերմամբ շատ բան չկրցաւ օգտուիլ. բայց Ձերը պարզ է, ինչ որ պարզ է՝ ըմբռնելի է, ինչ որ մարտելի է՝ ուժատու է: Եւ արդէն այս գրական ոյժը զարգացնելու համար չէ՞ Մխիթարեանց ջանքը:

... Ձերդ Հ. Գ. Ի. Վ. Մեկնիչեան

Մեծ. Վարդապետ

Իբր հայ գրասէր՝ մեծապէս ուրախ եմ ձեր մէջ ողջունելով մարդկային հանճարին ամենէն գեղեցիկ արտադրութիւններէն մէկին, Ենէականին, աշխարհաբար առաջին թարգմանիչը: Հայ գրականութիւնը երախտապարտ է ձեզի. դուք անոր համաստպարտէզը կը ճոխացնէք շքեղ ու անթառամ ծաղիկներով: Ենէականի թարգմանութիւնը անկորուստ fond մըն է, որ կ'աւելնայ մեր մտաւոր հարստութեան վրայ: Ձեր գործը, ընդհանրապէս, արժանի է ամէն յարգանքի ու ամէն սքանչացումի: Կը մաղթեմ որ շարունակէք զայն, աննկուն եռանդով ու յարատեւութեամբ, և ձեզմով ու ձեր նմաններով՝ հանճարաքին Մխիթարի հիմնած լոյսի հսկայ վառարանը մշտապէս շողայ դուրեւր մէջէն, ի փառս հայ անունին:

... Ձերդ Արտաշէս Թարգմանեան

Վերապատուելի Հայր

Մատենագիր վանականի մեծ համբաւութեամբ կրկտեր էք Հոգիմայեցիին հրով լարերը, որոնք կը թաւալին դարերն ի շար. անոնք կը հիննան մինչ իրենք կը նորնան, որովհետեւ տիեզերեան գրականութեան դասական հարստութիւններն են անոնք, — մաքուր՝ ինչպէս հոգիմեական զիցուհիներու արձանին մարման մաքերը, հրծիք՝ ինչպէս այդ մեծ հայրենիքին բուրբուր կեանքը:

Կրկնակի ընթերցումներով արդէն ծանօթացած եմ Ազանուրի « Յաւտեսնական Ձրոյց »-ին և « Դժոխք »-ին, որ Տանգէլ կու գար: Երկուքն ալ Ձեր փայլուն թարգմանութիւնները: Միջին դարու մէջէն չենք փնտեր ուրիշ ո՛ր և է գիրք. այդ « Դժոխք »-ը միս մինակ կը ցլուցնէ արդէն հազար տարիներու տեւողութիւնը ունեցող զարհուրելի շրջանը:

Ձեր քնարասերի ձեռքը՝ հեղձեմէ դուրս կը հանէ աղամանդէ մուրճի ծանրութեամբ հատորներ, որոնց թանկ ծանրութիւնը՝ պիտի գար անշուշտ սթա-

փեցնել թմրած մտաւորականները, իրենց խոր ցունէն:

Այս ամենէն ետք, եթէ անկաշառ ու անշաղարի անկեղծութեամբ հարկ ըլլար որակել Ձեր կատարած գրականութիւնը, պիտի ըսէի Ռահվիրայական Գրականութիւն:

Ահա այս անկեղծ թելադրութիւնները կ'ունենամ Ձեր « Ենէական »-ի ջլապիրկ հայ աշխարհաբարացումի առթիւ:

Ձերդ Լեւոն Էսաձանեան

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԵՐՇՆՁՈՒՄՆԵՐ

Գ. Հ. Գալստեանի

Պ. Գալստեանի Սրբազան Ներշնչումները յիշաւի՝ տաճարի մը գողտր ազդեցութիւնը ունի, ուր ամէն ձայն երգ մըն է՝ թըրթուռն ու միլամաղձիկ, Հեղինակս իր երգերու փունջը կը բանայ ընծայականով մը առ Ամենապատիւ Եղիշէ Ալքեայ. Գուրեանն է նորին Սրբազնութեան սիրալից և որդեգրով պատասխանովը:

Սրբազան բանաստեղծութեանց 63 էջ հատորիկը իր բուղի սրտի ալիւնով կը յիշեցնէ մշտաթախիծ Դունկրանոս երգիչը, բայց Սրբազան Ներշնչումներու գոյնը միակերպ չէ՝ ինչպէս ծերունի երգիչներ:

Երեսուն և հինգ կտոր ոտանաւորներու բնարանն է գրեթէ Աւետարանի ձայնը ու սրբազան խոկումներ: Մտածութեանց և իմաստներու զանազանութիւնը, յանգի կանոնաւորութիւնը և տպագրութեան կոկոնութիւնն ու վայելչութիւնը հաճելի կ'ընծայեն Ներշնչումներու ընթերցումը:

Սակայն տաղաչափութեան նոր ձև մը՝ որ. նորոյթ դարձաւ ոտանաւոր գրողներու մէջ, կը տեսնենք նաև — ներդաշնակութիւն դիտողութեան — Պ. Գալստեանի այս փոքրիկ հատորին մէջ, և է անգամներու ըով վերջացումը: Այս ձեւը՝ որ աւելի կը դիւրացնէ անդամին պահանջած վանկը լրացնելով՝ ոտանաւորին արտաքին կանոնաւորութիւն մը տալ, կը ջլատէ իմաստին

կորուրդ և տողին ներդաշնակութիւնը. և կրկնակի տգեղ՝ երբ ըով վերջացող անդամին յաջորդէ ձայնաւորով սկսող բառ մը (էջ 13):

Կը տաքնայ սոսկ զաղջ շունչովը արջառ. [ներուն ընտանի,  
Երբ Մըսուրին մէջ նորածնին հանդարտ [ըունը կը տանի:

Տարակոյս չկայ՝ թէ Պ. Գալստեանի այս հատորիկը իր բարեմասնութեանց առաւելութեամբն ընթերցողաց հաճելի ըլլալով, հեղինակիս քաջալեր պիտի ըլլայ՝ ուրիշ լաւագոյն հատորներ ընծայելու գրականութեան:

ԳԻՏԱՐԱՆ ՎԱՐՈՒՅ

Աւետիս վրդ. Յովաննէսեանի

Մեր արդի գրական շրջանին մէջ շատ քիչ անգամ կը հանդիպինք զաստիարակական և բարոյական կրթիչ գրութեանց. թէպէտ և հարկ չկայ՝ որ ընկերութեան անհրաժեշտ եղածը հոգալու համար մի և նոյն տեսակէն բազմաթիւ երկեր արտադրուին. սակաւաթիւներն ալ կրնան նոյն օգտւան յառաջ բերել, երբ իրենց նպատակին հասնելու յարմարութիւնն ունին:

Աւետիս վրդ. Յովհաննէսեանի Դիտաւտարան վարդաց երկը այս սակաւաթիւ կարեւոր երկերէն մին է: Հեղինակս իր այս գրքոյկի յառաջաբանին մէջ ցոյց կու տայ՝ թէ ինչ գիրքերէ օգտուած է, զորս բարոյականի և դաստիարակութեան գլուխ գործոցներ կրնանք համարել:

Այս երկը 230 էջերէ կազմուած է և բաժնուած յՊ գլուխներու, որոնցմէ առաջին վեց եօթն հատին մէջ կը խօսի ուղղակի դաստիարակութեան վրայ. Թագածներն ընդհանուր խրատական են: Պարզ է լեզուն, և ոճը՝ առանց ձանձրացուցիչ երկայնաբանութեան. մէկ խօսքով, հաճոյ ընթերցասիրաց և մանաւանդ անոնց որոնք կրօնական և բարոյական բարձր կրթութեան փառաբանողներ են: